

асистент кафедри романських мов
та інтерлінгвістики
Східноєвропейського національного
університету імені Лесі Українки

ЛЕКСИКО-СЕМАНТИЧНІ ТА ПЕРЕКЛАДАЦЬКІ ОСОБЛИВСТІ МЕДИЧНОЇ ЛЕКСИКИ СУЧАСНОЇ ФРАНЦУЗЬКОЇ МОВИ

Постановка наукової проблеми та її значення. Розвиток медицини надзвичайно збагатив та вплинув на словниковий запас цієї сфери мовлення. Практикуючі лікарі, дослідники та науковці потребують мовленнєвих засобів для позначення нових об'єктів, приладів, інструментів, хірургічних операцій тощо. Поряд з цим можна помітити, що в процесі розвитку медичного дискурсу, його словниковий запас стає більш точним та технічним.

Ще одним вагомим фактором є те, що в процесі глобалізації медицина є галуззю з найстрімкішими темпами розвитку. Винайдення нових ліків, способів лікування хвороб та методів їх діагностики потребує використання нових лексичних одиниць.

Аналіз досліджень цієї проблеми. Свого часу питання термінології вивчали такі лінгвісти, як: Д.С. Лотте, В.І. Карбан, Т.Л. Канделакі, В.П. Даниленко та інші. Ґрунтовно особливостями перекладу медичних текстів займався канадський лінгвіст М. Руло, а також швейцарський вчений Х. Лі-Янке. Зокрема, останній виділив п'ять основних проблем перекладу медичної лексики, спільних для будь-яких мовних пар.

Мета і завдання. Метою даної статті є словотвірний аналіз медичних термінів сучасної французької мови, визначення їх лексико-семантичних особливостей та основних проблем під час перекладу.

Поставлена мета передбачає вирішення таких завдань:

- визначення лінгво-прагматичних особливостей медичної лексики;
- виявлення основних перекладацьких труднощів у текстах медичного дискурсу.

Виклад основного матеріалу. Здоров'я є однією з найважливіших цінностей людини. Людство завжди турбувалося та шукало шляхи збереження та покращення свого здоров'я.

В сучасному світі медицина є однією з галузей з найінтенсивнішим розвитком, у результаті чого ця сфера мовлення постійно збагачується новими поняттями та термінами. Це пояснюється потребою у нових лексичних одиницях для позначення та відображення неспинного прогресу у галузі медицини. Водночас лексичний запас медичного дискурсу стає більш точним та технічним.

Відомо, що в основі медичної лексики більшості мов знаходяться терміни латинського та грецького походження. Також вагомий внесок у розвиток медичної термінології зробила арабська мова.

Більшість сучасних медичних термінів з'явилася в європейських мовах в XVIII ст. після винайдення мікроскопа, а також із введенням у використання анестезії та асептики, з чим пов'язано виникнення нових галузей медицини. В XX ст. з розвитком таких галузей як генетика, вірусологія, радіологія, дієтологія та інших, а також зі створенням нових медичних препаратів, сучасного медичного обладнання, виникла необхідність номінації нових понять. Проте у сучасному світі очевидним стає той факт, що розвиток мови медицини відбувається паралельно з розвитком власне медицини як науки. У ході нашого дослідження ми змогли переконатися, що сучасна медицина все менше використовує грецьку мову чи латину, замість чого розвиває термінологію, характерну для кожної окремої мови. Це пов'язано перш за все з тим, що більшість мовців, які не є спеціалістами в галузі медицини, не розуміють та не використовують грецьку чи латинську мови.

Досить часто вживання медичної термінології ускладнюється внаслідок її неправильного використання особами, які не є спеціалістами в даній галузі, тобто пацієнтами, їх родичами та іншими. Як наслідок, діалог між лікарем та пацієнтом не рідко стає досить складним та незрозумілим. Водночас застосування професійної термінології значно спрощує спілкування між лікарями. Мовці-неспеціалісти, які не володіють професійною медичною лексикою, використовують лексичні одиниці повсякденного вжитку для позначення та опису проблем медичного характеру. Наприклад, у сучасній французькій мові пацієнтами використовується вираз *mal du coeur* замість *nausée* (нудота).

Говорячи про особливості медичної лексики сучасної французької мови, варто відзначити її особливий морфологічний аспект. Встановлено, що значна кількість французьких медичних термінів утворена суфіксальним або префіксальним способами. Більшість префіксів є латинського чи грецького походження та несуть в собі смислове навантаження.

Наведемо приклади декількох смислових одиниць, які найчастіше зустрічаються в медичній лексиці сучасної французької мови (таблиця 1).

Варто вказати на те, що в сучасній медичній лексиці французької мови широкого вжитку набувають різного типу скорочення. Одні з них є загальновідомими, інші ж більш конфіденційними. Близько 20% скорочень, які зустрічаються в медичних картках пацієнтів, не зустрічаються в медичних словниках. Спочатку скорочення найчастіше використовувалися лікарями для того, щоб приховати від пацієнта можливі хвилюючі факти, наприклад, *néo - néoplasie*, *c - cancer*, *dl - douleur*, *Hb - hémoglobine* etc.

Сьогодні скорочення використовуються не стільки для того, щоб приховати важкі діагнози хворого, скільки для спрощення комунікації, адже вони дозволяють лікарям бути більш лаконічними у своїх висловлюваннях.

Загалом, аббревіація – це спосіб словотвору шляхом об'єднання скорочених, повних або скорочених і повних основ і який вважається однією з основних ознак наукової та технічної лексики. Часто вживається є аббревіація і

Смислові одиниці медичних термінів

Префікси	Суфікси
a- ou an- : absence	-algie : douleur
brady- : lent	-ectomie : ablation, exérèse
dys- : fonction anormale	-émie : sang, taux sanguin
homéo- : semblable	-graphie : examen radiologique, enregistrement
hyper- : trop, excès, augmentation	-ite : inflammation, infection
hypo- : peu, diminution	-logie : étude de
para- : à côté de	-ome : tumeur
péri- : autour	-ose : état pathologique chronique
poly- : plusieurs, souvent, beaucoup	-pathie : maladie
post- : après, en arrière	-scopie : examen optique
pré- : avant, en avant	-tomie : ouverture, incision chirurgicale
tachy- : rapide	-urie : urines, taux urinaire

в медичній лексиці сучасної французької мови, і треба зазначити, що вона використовується як на письмі, так і в усному мовленні. В процесі проведення нашої розвідки було помічено, що сучасній французькій медичній термінології властиві такі типи аббревіатур:

1) аббревіатури з ініціальних літер: *ACSOS: agressions cérébrales secondaires d'origine systémique, CBP: Cirrhose biliaire primitive*;

2) усічені слова: *Abs : Absorption, dl : douleur*;

3) змішаний тип: *mth: millithermie*.

Визначено, що досить часто зустрічаються терміни-омоніми, які також в більшості випадків притаманні саме аббревіатурам. Тобто одна аббревіатура має декілька різних варіантів розшифрування. Наприклад, *EO: Etude d'opportunité ou emballage original, EP: embolie pulmonaire ou échange plasmatique ou épanchement pleural, FO: fond d'œil ou foramen ovale, HC : hémoculture, hospitalisation complète ou hypercalorique*.

Результати розвідки засвідчують, що медична лексика сучасної французької мови містить чималу кількість термінів-епонімів, характерною особливістю яких є власне ім'я. Як відомо, у науці епонім – це назва явища, поняття, структури або методу по імені людини, що вперше виявила або описала їх [3, с. 260–262]. Медицина ж має особливо багату епонімічну традицію. Медичні терміни-епоніми бувають двох типів, залежно від того чи ім'я стало загальноживаним, (*parkinsonisme*), чи зберегло власну назву (*amnésie de Broca*). Однак варто зазначити, що використання власних іменників не надто спрощує труднощі, які виникають під час перекладу. Перш за все тому, що таких термінів є надто багато, а також часто їх переклад не відповідає жодному правилу [1, с. 35–41]. Іноді україномовний термін-епонім може мати французький відповідник без епонімного складника і навпаки (*fracture de Le Fort – перелом верхньої щелепи, хвороба Боткіна – hépatite épidémique*), або ж українському епоніму відповідає зовсім інший епонім у французькій мові.

Здатність до утворення епонімних термінів зростає в залежності від рівня абстрактності іменника. Тобто, чим більше поняття охоплює явище, назване загальним іменником, тим більшу кількість спеціальних термінів це слово здатне утворити у поєднанні з власним іменником [2]. Наприклад, *синдром Дауна – syndrome de Down – епонімний термін, ембріодія – acronimie – абсолютний термін*.

Під час проведення нашої розвідки було виявлено, що в останні десятиліття більшість досліджень щодо особливостей та способів перекладу медичної лексики відбувалося в мовних парах, де однією з мов обов'язково була англійська. Проте найчастіше перекладознавці, вказуючи на основні проблеми перекладу медичних текстів, не уточнюють, які саме з них мають універсальний характер, а які відносяться до конкретних мовних пар.

Так, канадський лінгвіст М. Руло виділяє шість основних проблем перекладу на матеріалі англійської та французької мов, а саме: 1) особливості вживання, в тому числі і метонімічне вживання термінів; 2) швидка зміна термінології; 3) термінологічна синонімія; 4) труднощі перекладу термінів-епонімів; 5) незбіг афіксів, наприклад, *фр. – dentaire, англ. – dental*; 6) незадовільна якість спеціалізованих двомовних словників [6, с. 220].

Швейцарський лінгвіст Х. Лі-Янке виокремлює п'ять основних проблем перекладу медичної лексики, які є спільними для будь-яких мовних пар: 1) термінологічні проблеми; 2) труднощі перекладу скорочень; 3) труднощі перекладу термінів-епонімів; 4) допустимість використання англіцизмів; 5) особливості поєднання мовних одиниць та структури тексту [5, с. 147–148].

Під час проведення нашого дослідження було помічено, що в процесі перекладу медичної лексики сучасної французької мови значною проблемою є синонімія термінів. Разом з тим нерідко зустрічаються й етимологічно збіжні пари синонімів, які відрізняються між собою частотою використання. Наприклад, у французькій мові *récurrent* використовується так само часто як і *récidivant*, тоді як в українській мові набагато частіше зустрічається термін *рецидивуючий*, ніж *рекурентний*.

Ще однією важливою проблемою є невідповідність в класифікації та номенклатурі органів та систем органів у французькій та українській мовах, а також різниця в методах дослідження та подачі результатів. Наприклад, в українській медичній практиці під час проведення аналізу крові зустрічається такий параметр дослідження як *кольоровий показник крові*, тоді як французькі лікарі використовують інший показник –

середній вміст гемоглобіну в еритроциті, який у франкомовних медичних текстах позначається англійською аббревіатурою МСН.

Чимало труднощів виникає під час перекладу термінів з епонімним компонентом. В.Г. Куликова виділяє вісім лексико-семантичних груп медичних епонімів [3, с. 260–262]:

- 1) анатомічні терміни: *antigène de Forsman* – антиген Форсмана, *fibres de Muller* – волокна Мюлера;
- 2) назви хвороб: *paralyse de Bell* – параліч Белла, *maladie d'Apert* – хвороба Аперта;
- 3) симптоми хвороб: *signe de Barre* – симптом Барре, *symptôme de Bogodar* – симптом Богодара;
- 4) збудники захворювань: *agent d'Eaton* – збудник мікоплазменної пневмонії, *bacille d'Eberth* – збудник черевного тифу;
- 5) методи дослідження та лікування: *technique de détraction de Harrington* – метод витягування за Харінгтоном, *procédé de Gilbert* – метод пальпації за Жильбером;
- 6) хірургічні операції: *amputation de Farabeuf* – ампутація голени за Фарабефом, *valvuloplastie de Tourpet* – антирефлюксна операція за Туна;
- 7) медичні інструменти та прилади: *pince de Crile* – зажим Крайля, *appareil Eléna* – ангиокардіограф Елема;
- 8) назви медичних препаратів та речовин: *protéine de Bence-Joncs* – альбумін Бенс-Джонса.

Слід зазначити, що використання епонімів більш характерне для французької медичної лексики, українській мові властива відсутність прізвища, наприклад, *appareil d'Emerson* – апарат ручної вентиляції легень, *méthode de Brophy* – метод уранопластики.

Варто також вказати на певні найхарактерніші граматичні особливості медичної лексики, які полягають у розбіжності родів термінів. Наприклад, назви хвороб на -іт, -ит в українській мові є чоловічого роду (*bronxite, gastrite*), у французькій мові – вони жіночого роду (*bronchite, gastrite*). Назви речовин на -оза в українській мові жіночого роду (*лактоза, фруктоза*), у французькій – чоловічого (*lactose, glucose*) тощо.

Висновки та перспективи подальшого дослідження. Беручи до уваги все сказане нами вище, доходимо висновку, що медицина є невіддільною частиною життя кожної людини, а стрімкий розвиток даної галузі в сучасному світі знаходить своє відображення у швидкому збагаченні та поповненні її лексики. Проводячи дослідження, ми спробували охарактеризувати основні лексико-семантичні особливості медичної лексики сучасної французької мови та виявили, що для неї характерні численні скорочення, аббревіатури, а також терміни з епонімним компонентом. Дані особливості є водночас основною проблемою під час перекладу медичних текстів.

Проблема медичної лексики завжди залишатиметься актуальною та цікавою дослідників, зважаючи на швидкі темпи розвитку галузі медицини. Перспективи вивчення медичної термінології ми вбачаємо у можливості дослідження функціонування медичної термінології у дотичних наукових галузях.

Література:

1. Гринев-Гриневиц С.В. Введение в терминоведение. М.: Академия, 1994. С. 35–41.
2. Данилова И.С., Данилова Ю.С. Структурно-семантические особенности медицинских терминов в английском и французском языках и проблемы их перевода на русский язык (краткое сообщение). Вестник новых медицинских технологий. Электронное издание. 2014. No 1. Публикация 4–4.
3. Куликова В.Г. Трудности перевода французских медицинских терминов-эпонимов: культурологический аспект. Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія «Філологічна». Вип. 58. 2015. С. 260–262.
4. Lee-Jahnke H. L'enseignement de la traduction médicale: un double défi?. Meta: Journal des traducteurs. Vol. 46, No 1. 2001. P. 145–153.
5. Rouleau M. La traduction médicale: une approche méthodique. Brossard (Québec): Linguatex, 1994. 326 p.

Анотація

О. СЕМЕНЮК. ЛЕКСИКО-СЕМАНТИЧНІ ТА ПЕРЕКЛАДАЦЬКІ ОСОБЛИВОСТІ МЕДИЧНОЇ ЛЕКСИКИ СУЧАСНОЇ ФРАНЦУЗЬКОЇ МОВИ

Дослідження присвячене актуальній проблемі лексико-семантичних особливостей медичної лексики сучасної французької мови, а також труднощів її перекладу.

У сучасному світі медичний дискурс стає доволі розповсюдженим, адже медицина є невіддільною частиною життя кожної людини, а також запорукою його комфорту та тривалості. Водночас стрімкий розвиток науки, а також відмінності медичних практик та систем різних країн створюють труднощі для міжкультурної комунікації та перекладу.

У ході наукової розвідки нами були розглянуті основні лінгвістичні особливості медичної лексики французької мови.

Результати дослідження показали, що даний тип лексики є надзвичайно численним. У ньому присутня особливо велика кількість аббревіцій, скорочень, а також епонімів.

Можемо стверджувати, що в результаті проведеного аналізу нам вдалося виявити основні особливості медичних термінів французької мови, а також ряд основних труднощів при їх перекладі.

Ключові слова: медична лексика, епонім, медична аббревіатура, скорочення.

Аннотация

**Е. СЕМЕНЮК. ЛЕКСИКО-СЕМАНТИЧЕСКИЕ И ПЕРЕВОДЧЕСКИЕ ОСОБЕННОСТИ
МЕДИЦИНСКОЙ ЛЕКСИКИ СОВРЕМЕННОГО ФРАНЦУЗСКОГО ЯЗЫКА**

Исследование посвящено актуальной проблеме лексико-семантических особенностей медицинской лексики современного французского языка, а также трудностей ее перевода.

В современном мире медицинский дискурс становится все более распространенным: так как медицина является неотъемлемой частью жизни каждого человека, а также гарантией ее комфорта и продолжительности. В то же время, стремительное развитие науки, а также отличия медицинских практик и систем разных стран создают трудности для межкультурной коммуникации и перевода.

В процессе изучения данного вопроса были рассмотрены основные лингвистические особенности медицинской лексики французского языка.

Результаты исследования показали, что данная лексика является чрезвычайно многочисленной. В ней присутствует большое количество аббревиатур, сокращений, а также эпонимов.

Можно утверждать, что в результате проведенного анализа удалось определить основные особенности медицинских терминов французского языка, а также ряд трудностей при их переводе.

Ключевые слова: медицинская лексика, эпоним, медицинская аббревиатура, сокращение.

Summary

**O. SEMENIUK. LEXICAL-SEMANTIC AND TRANSLATIONAL PECULIARITIES
OF THE MEDICAL LEXIS OF MODERN FRENCH**

This study is dedicated to a timely problem of the lexical-semantic peculiarities of medical lexis in modern French as well as to the difficulties of its translation.

In the modern world, medical discourse is becoming more widespread due to the fact that medicine is an integral part of any person's life being a key to its comfort and longevity. At the same time, a rapid development of science and differences between medical practices and systems in different countries create difficulties for intercultural communication and translation.

In the course of our research we have studied the linguistic peculiarities of medical lexis of the French language.

The research findings have demonstrated that this type of lexis is numerous. It comprises a particularly substantial number of abbreviations, contracted forms, as well as eponyms.

It is possible to state, that as a result of the conducted analysis, we have managed to reveal the main peculiarities of medical terms in French, as well as a range of the major difficulties occurring during translation.

Key words: medical lexis, an eponym, medical abbreviation, contraction.